

mala sela u sr makedoniji 1971-1981.

fejzula abdullai

opštinski komitet za
društvenu delatnost
so čair,
skopje, jugoslavija

primljeno ožujka 1985.

Sa industrijalizacijom i urbanizacijom u SR Makedoniji počela je migracija stanovništva na relaciji selo—grad. Ta su kretanja učinila da se smanji populacija u seoskim naseljima i poveća broj malih naselja. Autor ovdje obrađuje mala naselja do 50 stanovnika po opštinama, prema popisima 1971. i 1981. Ovakve kategorije naselja na području SR Makedonije bilo je 1971. 106 sa ukupno 2.535 stanovnika i 697 domaćinstava, a 1981. gotovo dvostruko više: 210 sa 5.186 stanovnika i 1.683 domaćinstava.

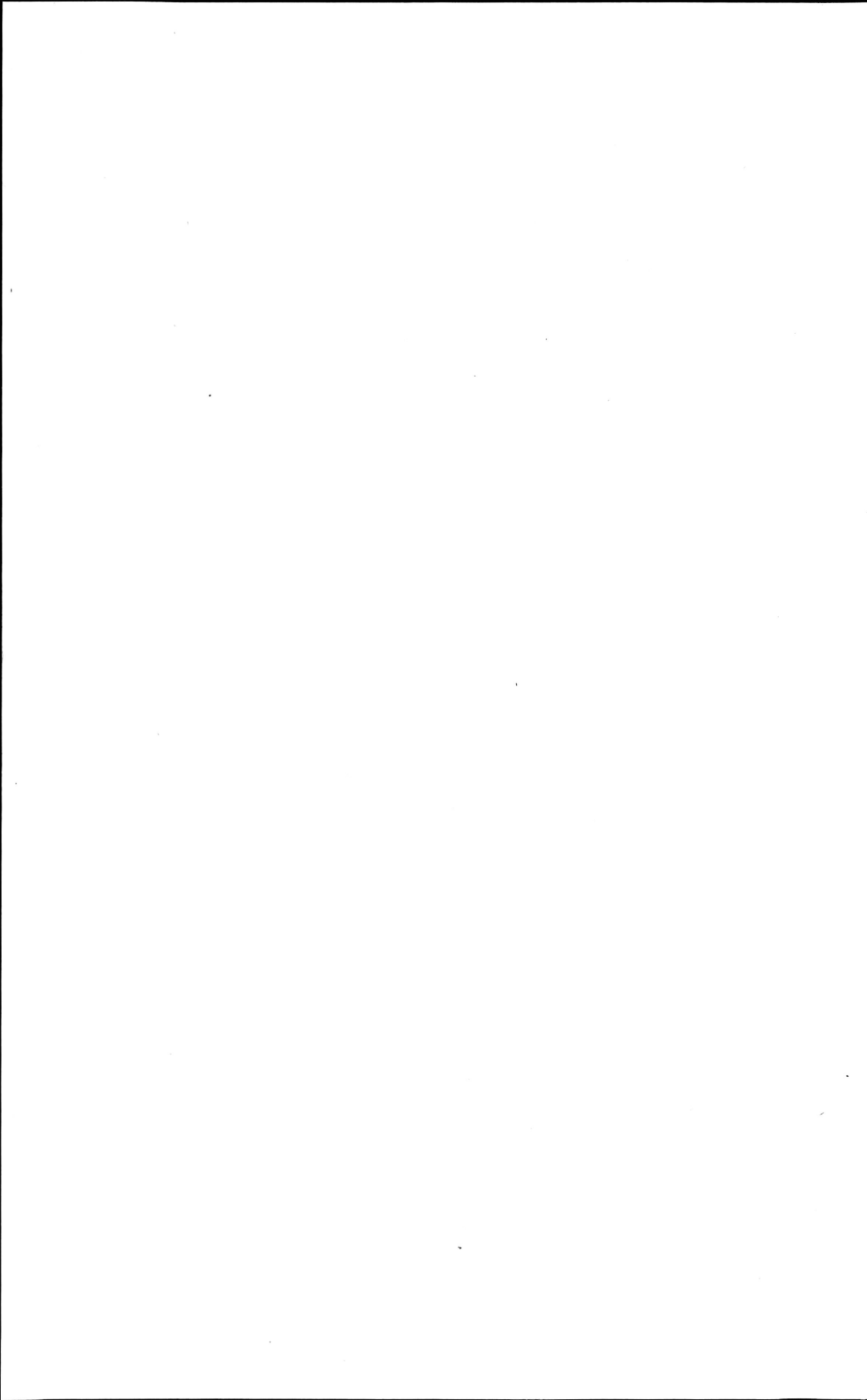
Grupirajući naselja po opštinama, autor navodi da je 1971. bilo preko 11 malih naselja u 6 opština, dok su 1981. bile samo 2 opštine. Najveći porast malih naselja primećuje se u opštinama Kičevo i Štip.

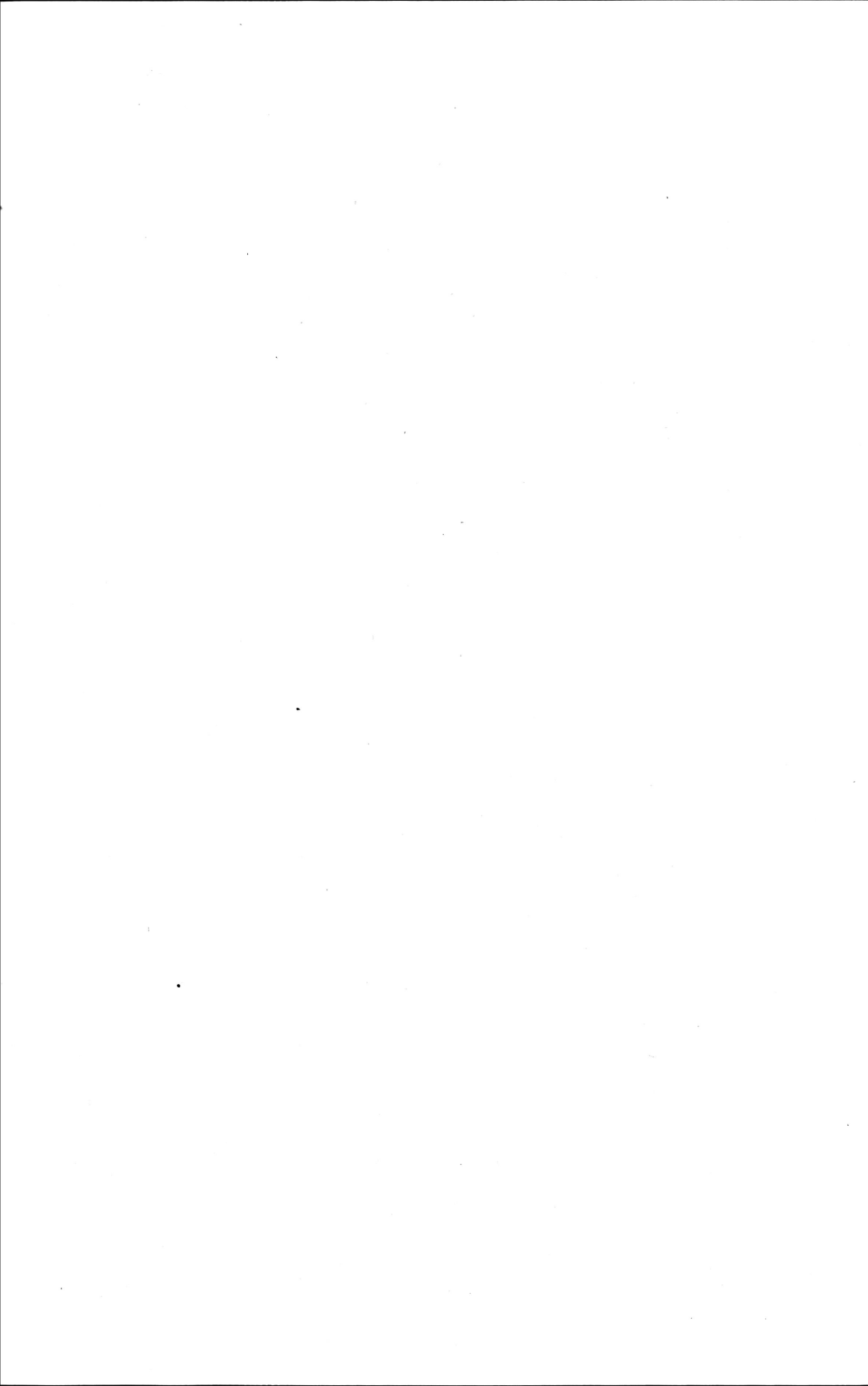
Iseljavanje stanovnika iz seoskih naselja ne samo što je izazvao porast malih naselja nego i izmenu sastava njihovih stanovnika, po kvantitetu i kvalitetu: promenila se demografska struktura populacije i prosek članova domaćinstva.

uvod

—> Posle oslobođenja najveći deo stanovništva SR Makedonije živeo je u seoskim naseljima. To je bilo i razumljivo, jer je i u staroj, ekonomski zaostaloj Jugoslaviji, stanovništvo bilo pretežno agrarno. Međutim, posle oslobođenja, pojavom novih društveno-ekonomskih odnosa i uvođenjem samoupravljanja, stvoreni su optimalni uslovi za razvoj privrede, posebno industriji. Brzim razvojem industrije i njenom koncentracijom u urbanim sredinama javlja se potreba ne samo za usavršenim stručnim kadrom nego i za radnom snagom uopšte. Izvor radne snage mogao se naći upravo u seoskim naseljima, gde je bila velika agrarna prenapućenost. Seosko stanovništvo smatrajući da će u gradu naći bolje uslove za opstanak, počinje da migrira iz sela u grad.

Ta pojava, odnosno migracija selo-grad izazvala je u SR Makedoniji znatnih posledica i problema u seoskim naseljima: pojavila se depopulacija u ruralnom prostoru. Međutim, ovde nemamo nameru govoriti o depopu-

kedoniji smanjuje broj opština sa malim procentom malih naselja, a raste broj onih opština koje imaju veliki procenat malih naselja. Tako se, na primer, procenat opština sa malim naseljima do 10% u odnosu na 1971. smanjio za 17,5%, a procenat opština sa iznad 20% povećao za blizu tri puta ili tačnije od 9,5% (1971) na 25,9% (1981).

Tabela 2

Karakteristike opština, prema broju naselja

	Godine	
	1971	1981
Opštine do 5 naselja	14	14
Ukupno naselja	43	48
Ukupno stanovništvo	1.056	1.297
Ukupno domaćinstava	288	405
Prosečno stanovnika po naselju	24	27
Prosečan broj domaćinstava po naselju	6	8
Prosečan broj članova jednog domaćinstva	3,6	3,2
Opštine 6—10 naselja	5	6
Ukupno naselja	34	46
Ukupno stanovništvo	887	1.126
Ukupno domaćinstava	220	322
Prosečno stanovnika po naselju	26	24
Prosečan broj domaćinstava po naselju	6	7
Prosečan broj članova jednog domaćinstva	4,0	3,5
Opštine sa preko 10 naselja	2	7
Ukupno naselja	29	116
Ukupno stanovništvo	592	2.763
Ukupno domaćinstava	189	956
Prosečno stanovnika po naselju	20	23
Prosečan broj domaćinstava po naselju	6	8
Prosečan broj članova jednog domaćinstva	3,1	2,9

Grupirajući opštine prema broju malih naselja, godine 1971. u grupi do 5 naselja bilo je 14 opština sa ukupno 43 naselja (1.056 stanovnika, 288 domaćinstava), prosečno 24 stanovnika po naselju, 6 domaćinstava i 3,6 člana po jednom domaćinstvu; u grupi 6—10 naselja bilo je 6 opština sa ukupno 34 naselja, 887 stanovnika, 220 domaćinstava ili prosečno 26 stanovnika po naselju, 6 domaćinstava i 4,0 članova po jednom domaćinstvu, i u grupi koje imaju preko 11 naselja bile su 2 opštine sa 29 naselja, 592 stanovnika, 189 domaćinstava, prosečno sa 20 stanovnika po naselju, 6 domaćinstava i 3,1 članova po domaćinstvu.

Godine 1981. u grupi do 5 naselja nalazilo se isto tako 14 opština, ili nešto više od polovine opština u kojima ima malih naselja. U ovoj grupi nalaze se 48 naselja sa 1.297 stanovnika i 405 domaćinstava. Prosečan broj članova po jednom domaćinstvu sada je smanjen na 3,2, odnosno za 0,4. U drugoj grupi (6—10 naselja) nalaze se 6 opština sa 46 naselja. Prosečan broj članova po jednom domaćinstvu smanjen je na 3,5. U ovoj grupi bilo je 322 domaćinstva. I u trećoj grupi opština, koje imaju preko 11 naselja, bilo je 7 opština. Ali ovde odmah pada u oči velik broj naselja. Ova je grupa imala 116 naselja ili 55,2%, a to je nešto više od po-

lovinе ukupnog broja malih naselja u republici. Broj stanovništva iznosio je 2.763, a domaćinstava 956. Za razliku od prve dve grupe, ovde je prosečan broj stanovnika po naselju manji i iznosi 23. Prosečno po naselju pada po 8 domaćinstava, koliko ih ima i u prvoj grupi. Međutim, razlika je u tome što su ovde domaćinstva mala: na svako domaćinstvo dolazi prosečno po 2,9 članova.

Iz analize može se zaključiti da je u SR Makedoniji očit neprikladan porast malih naselja. Posebno je karakteristično to što ovakvih naselja ima u 27 opština, a njihov broj je u porastu. Tako, na primer, u desetgodišnjem periodu, 1971–1981, broj ovakvih naselja prosečno je rastao za 21 naselje, ne računajući sela koja su raseljena i o kojima će biti reči u nastavku.

Porastom malih naselja, prosečan broj stanovnika po naselju u odnosu na 1971. nešto je veći u 1981. Isti je slučaj i sa domaćinstvima. Ali obratan je slučaj sa prosečnim brojem članova po jednom domaćinstvu (tabela 3).

Tabela 3

Kretanje broja stanovnika i domaćinstava po opštinama

Opština	Prosečan broj stanovnika po naselju		Prosečan broj domaćinstava po naselju		Prosečan broj članova domaćinstva	
	1971	1981	1971	1981	1971	1981
Bitola	28	28	5	6	5,6	4,2
Brod	—	36	—	12	—	2,9
Valandovo	21	27	4	6	5,1	4,6
Gevgelija	12	15	3	3	3,3	4,6
Gostivar	26	22	7	8	3,4	2,8
Debar	26	26	7	5	3,6	3,4
Demir Hisar	—	1	—	1	—	1,0
Kavadarci	25	16	6	6	3,8	2,8
Kičevo	44	35	17	13	2,5	2,6
Kočani	32	26	6	9	4,9	2,9
Kratovo	42	32	11	11	3,8	2,8
Kriva Palanka	—	37	—	11	—	3,3
Kruševo	13	47	4	19	3,2	2,4
Kumanovo	—	38	—	10	—	3,6
Negotino	21	17	5	3	4,3	4,4
Ohrid	—	40	—	12	—	3,4
Prilep	32	23	8	8	3,6	2,7
Probištip	—	32	—	12	—	2,6
Radoviš	13	17	2	5	5,9	3,1
Resen	30	20	7	5	4,1	3,5
Sveti Nikole	23	18	9	5	2,4	3,2
Skopje	31	29	7	9	4,2	3,2
Struga	12	16	5	5	2,4	3,2
Strumica	26	28	5	8	5,2	3,5
Tetovo	14	13	16	7	1,9	1,7
Titov Veles	17	19	6	7	2,7	2,8
Štip	29	27	5	8	5,3	3,2
Ukupno:	23	24	6	8	3,6	3,0

Prema prikazanim podacima, najveći prosek stanovnika po naselju godine 1971. imala je opština Kičevo (44 stanovnika), a najmanji opština Gevelija i Struga sa prosečno 12 stanovnika. Opšti prosek iznosio je 23 stanovnika. U odnosu na broj domaćinstava po naselju, najveći prosek u spomenutoj godini imala je opština Kičevo (prosečno po 17 domaćinstava po naselju), a najmanji opština Radoviš (po 2 domaćinstva na jedno naselje). I prosečan broj članova na jedno domaćinstvo različit je po opštinama: najveći prosek imala je opština Radoviš (5,9 člana), a najmanji Tetovo (1,9 člana). U svim opštinama na svako domaćinstvo 1971. padalo je po 3,6 člana.

Međutim, stanje je 1981. drukčije. U toj je godini prosečno na jedno naselje dolazilo po 24 stanovnika i 8 domaćinstava. To znači nešto više nego deset godina pre. Zato je različit i prosečan broj članova na jedno domaćinstvo: sela koja imaju mali broj stanovnika, a veliki broj domaćinstava imaju mali prosečan broj članova na jedno domaćinstvo. U 1971. na jedno domaćinstvo dolazilo je prosečno po 3,6 člana, a sada, 1981, taj je prosek smanjen na 3,0 člana.

Analiza jasno pokazuje da u republici, s jedne strane, raste broj malih naselja, a s druge strane, opada prosečan broj članova po jednom domaćinstvu. Po takvom je stanju zaključiti da stanovništvo u malim naseljima i dalje opada, te ako se ne preduzmu odgovarajuće mere, postoji opasnost za njihovo potpuno raseljavanje.

I ne samo to. Kad se već govori o malim naseljima, spomenimo da u 1981. od ukupno 210 naselja 51 selo, odnosno 1/4, ili tačnije 24,3% broje ispod 10 stanovnika. Ovakvih naselja ima u 17 opština u republici. Najviše ih ima u opštini Titov Veles: ima ih 11, što u odnosu na ukupan broj malih naselja do 50 stanovnika, čini čak 42,3%. Ukupan broj stanovnika iznosi 54, prosečno na jedno naselje dolazi nešto manje od 5 stanovnika. Na jedno domaćinstvo prosečno dolazi po 2 člana. U drugim opštinama, odnosno u 5 opština (Gostivar, Kavadarci, Prilep, Sveti Nikole i Štip) ima po 4 naselja, a u drugim opštinama manje. Prema tome, najveći problem sa malim naseljima u SR Makedoniji ima opština Titov Veles. Ovoj opštini u narednim planiranjima posebno treba posvetiti pažnju.

raseljavanje malih naselja

Kao rezultat svega toga u SR Makedoniji, pokraj porasta malih naselja, ima i pojava raseljavanja naselja. U poslednjih deset godina raselilo se ukupno 35 seoskih naselja u kojima je živelo 1.604 stanovnika, ili prosečno po naselju 45 stanovnika. Od ukupno 30 opština raseljenih naselja ima u 17. Do 4 raseljena naselja imaju opštine Debar, Kavadarci i Radoviš.

zaključak

Na osnovu izvršene analize o porastu malih seoskih naselja u SR Makedoniji u periodu 1971—1981. može se zaključiti da su ona u stalnom porastu: Svake se godine prosečno pojavilo po 21 malo naselje. Ovih naselja ima više u opštinama gde je morfološka plastika reljefa različita, a njihova udaljenost od opštinskog centra i glavnih saobraćajnica velika. Posebno treba spomenuti opštine Titov Veles i Štip. U prvoj ima 26 sela (32,1% od ukupno 85 seoskih naselja), a u drugoj 21 (35,6% od ukupno 59 seoskih naselja).

Porastom malih naselja u republici smanjena je potreba da se nađu mogućnosti da se taj problem reši, odnosno da se smanji njihov porast, a stanovništvo i dalje ostaje u njima i da se bavi poljoprivredom.

Za rešavanje problema ovih naselja treba da se preduzme sledeće:

1. Opštine u kojima ovih naselja ima najviše, pri donošenju svojih planova razvoja, treba da posebno obrate pažnju na ovu kategoriju naselja preko olakšavanja poreznih izdataka i davanja povoljnih kredita za razvoj zemljoradnje;
2. Pregrupirati i dislocirati neka naselja, posebno ona koja imaju do 10 stanovnika i koja su udaljena od glavnih saobraćajnica i centralnih gradskih naselja i koja imaju mali agrarni prostor;
3. Formirati drugostepene centre, odnosno razviti neke gradske funkcije u velikim naseljima (čiji je broj, prema najnovijim statističkim podacima, u stalnom porastu), kojima bi se koristilo stanovništvo manjih naselja;
4. Poboljšati infrastrukturu, osobito saobraćajne veze, kako bi se omogućila dobra veza sa urbanim centrima.

Preduzimanjem spomenutih mera smatramo da će se stvoriti bolji uslovi za život u ruralnoj sredini, a time bi se i stanovništvo koje je dosta potrebno ne samo za razvoj zemljoradnje nego i za narodnu odbranu, zadržalo u mestu življenja.

**Small Villages in the Macedonia,
1971—1981**

Summary

With industrialization and urbanization in the Socialist Republic of Macedonia, people began to migrate from the village to the town. This change resulted in the depopulation of rural settlements and an increase of the number of small villages. In this article the author gives a survey of small villages of up to 50 inhabitants according to commune, from the 1971 and the 1981 population censuses. In 1971 there were 106 villages of this type in the SR Macedonia with a total of 2,535 inhabitants and 697 households. In 1981 there were almost twice as many: 210 with a total of 5,186 inhabitants and 1,683 households.

Grouping villages according to commune, the author shows that in 1971, 6 communes had over 11 small villages. In 1981, however, only 2 communes had more than 11 small villages. The greatest increase of small villages was in the communes of Kičevo and Štip.

The depopulation of rural settlements did not only result in the increase of the number of small villages, but also changed the number and quality of their inhabitants: the demographic structure of the population changed, and so did the average number of household members. ●

**Малые сельские поселения в СР
Македонии 1971—1981 гг.**

Резюме

Наряду с процессами индустриализации и урбанизации в СР Македонии отмечается миграционное перемещение населения из села в город. Эти миграции повлияли на снижение численности сельского населения и повышение числа малых поселений. Автором исследованы малые поселения насчитывающие ок. 50 жителей в одной общине согласно данным переписи в 1971 г. и 1981 г. В СР Македонии в 1971 году оказалось 106 поселений этой категории с 2,535 тыс. человек и 697 домашними хозяйствами, тогда как в 1981 г. они примерно вдвое увеличились: 210 поселений с 5,186 тыс. человек и 1,683 домашними хозяйствами.

Группировкой поселений по общинам автор установил, что в 1971 г. в 6-ти общинах насчитывалось свыше 11 малых поселений, тогда как в 1981 оказались только 2 общины. Самый высокий рост малых поселений отмечен в общинах Кичево и Штип. Отток населения из сельской местности повлиял на сильное увеличение числа малых поселений а также на качественную и количественную структуру: изменилась демографическая структура населения и число членов в домашних хозяйствах. ●